

جمهوری اسلامی ایران
مدیریت حوزه علمیه استان قم

رساله علمی سطح ۳

راه‌های گسترش و تعمیق فرهنگ مهدویت در خانواده

استاد راهنما:

آیت‌الله نجم‌الدین مروجی طبسی (دامت برکاته)

استاد مشاور:

حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر محمدصابر جعفری (زید عزه)

محقق:

یوسف جعفری

تقدیم به:

یا ایها العزیز مسنا و اهلنا الضّرّ و جننا بیضعة مزجئة فاوف

لنا الکیل و تصدّق علینا ان الله یجزی المتصدّقین

این اثر ناقابل را به آستان بلند ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الیوم تقدیم می‌نمایم.

همو که دریای پرخروش لطفش تشنگان را تا ابد سیراب می‌نماید.

تشکر و قدردانی:

پس از حمد و سپاس به درگاه الهی و سلام و درود پیوسته به روان نبی مکرم اسلام و خاندان پاک و مطهر او علیهم‌السلام و اظهار فروتنی در برابر آستان بلند قطب دایرهٔ امکان حضرت ولی عصر علیه‌السلام که توفیق این عرض ارادت را به حقیر مرحمت فرمودند. بر خود لازم می‌دانم از استاد راهنما حضرت آیت الله طبسی و استاد مشاور حضرت حجت الاسلام والمسلمین دکتر محمد صابر جعفری که در فراهم آمدن این اثر نقش بسزایی داشتند قدردانی بنمایم.

و با سپاس فراوان از مؤسسين مرکز آموزش تخصصی امامت و مهدویت؛ که با معاونت‌های آموزش، پژوهش و تبلیغ زمینه تحقیق و پژوهش دانش‌پژوهان را در حوزه مهدی پژوهی فراهم نمودند.

چکیده

موضوع «خانواده»، از مسائل اساسی زندگی و اعتقادات اسلامی است. اگر قرار باشد تفکر اجتماعی اسلام را توصیف و معرفی کنیم، می‌بینیم که یکی از خصوصیت‌های این نظام اجتماعی این است که خانواده محور و خانواده بنیاد است. خانواده، به عنوان یک نهاد اجتماعی (کوچک‌ترین واحد اجتماع و مؤثرترین آن)، نهاد انتقال فرهنگ است. فرهنگ، در همه جای دنیا، نخست از طریق خانواده منتقل می‌شود. خانواده به طور طبیعی، ارزش‌ها و سنت‌ها و اعتقادات و چگونه زیستن (سبک زندگی) را از نسلی به نسل دیگر منتقل کرده است. بر این اساس، خانواده در تداوم اعتقاد دینی مهم‌ترین نهاد است؛ چندان‌که متدین‌ترین افراد، در سراسر گیتی، عموماً اعتقاد و عمل به آموزه‌های دینی را در خانواده و از خانواده می‌آموزند و تمرین عمل دینی را در محیط خانواده یاد می‌گیرند. ارزشمند بودن و برتری خانواده به منطبق بودن آن با ارزشهای دینی و استانداردهای اسلامی است. و خانواده مهدوی آن خانواده‌ای است که زن و شوهر با آگاهی از مسئولیتهای ازدواج، وظایف مورد انتظار در خانواده را به شکل احسن انجام دهند. وظیفه و اولویت اساسی خانواده مهدوی، تربیت صحیح و پرورش نسل شاداب و سالم است. هدف خانواده مهدوی در تعمیق و گسترش فرهنگ مهدوی کاملاً شفاف و مشخص شده است که به جز برآورده شدن نیازهای همسران، رهنمون ساختن جامعه بسوی هدفهای انسانی با پرورش یافتن انسانهای شایسته و موثر و متدین و معنوی است. رویکرد زندگی در فرهنگ مهدوی یک چیز بیشتر نیست و آن تلاش در جهت کسب رضایت ولی خدا است. این تلاش، تلاش مقدسی است که با «درک حضور» امام زمان علیه السلام شکل گرفته و عینیت می‌یابد. اگر فرهنگ خانواده بر اساس تفکر مهدوی شکل بگیرد و افراد خانواده یعنی پدر و مادر سعی در حاکمیت فرهنگ مهدوی در خانواده داشته باشند، آرامش و سعادت را برای خود به ارمغان می‌آورند. البته تحقق این راه‌کار باید با طرح و برنامه همراه باشد. برنامه‌های عبادی، تفریحی و فرهنگی در خانواده؛ همه باید بگونه‌ای باشد که یاد حضرت مهدی علیه السلام را در محیط خانه زنده کند و ولایت آن حضرت را بر رفتارها حاکم سازد. در نتیجه تربیت اسلامی خانواده از دغدغه‌های اصلی و مهم اهل بیت علیهم السلام و بزرگان دین مبین اسلام بوده تا جایی که ائمه هدی علیهم السلام و صاحب نظران دینی مولفه‌های زیادی را در نشر آئین و احکام این مکتب جهت نهادینه کردن آرمانهای الهی برای جامعه اسلامی معرفی نموده‌اند. در این پژوهش پس از تبیین معنای فرهنگ و خانواده و مهدویت، جایگاه فرهنگ مهدوی در خانواده و وظایف هر یک از والدین مورد بررسی قرار گرفته و سپس اثر گذاری و انتقال معارف مهدوی و روش‌های موثر و راهکارهای عملی در گسترش فرهنگ مهدوی در فرزندان در تمام مقاطع سنی در بین تمام الگوهای تربیتی، ارائه شده و در منظر علاقه‌مندان به این فرهنگ قرار می‌گیرد تا بتوانیم فرهنگ مهدویت را در خانواده نهادینه کنیم تا این قشر علاوه بر کسب معرفت، از آسیب‌ها و گزندهای آخرالزمان مصون بماند.

کلید واژه‌ها: فرهنگ و تمدن، مهدویت، فرهنگ مهدوی، تربیت مهدوی، خانواده مهدوی، آموزه‌های مهدویت، وظیفه والدین

فهرست مطالب

۱	مقدمه.....
۱	بیان مسأله و تعیین قلمرو آن.....
۱	سؤال اصلی.....
۱	سؤالات فرعی.....
۲	سؤالات فرعی تر.....
۲	ضرورت این انتخاب و انجام تحقیق.....
۳	پیشینه تحقیق و امتیاز این پژوهش.....
۴	بخش اول: کلیات و مفاهیم.....
۵	فصل اول: فرهنگ در لغت و اصطلاح.....
۶	تفاوت فرهنگ و تمدن.....
۹	انواع و عناصر فرهنگ.....
۱۰	رابطه تربیت و دین با فرهنگ.....
۱۱	نقش دین در تمدن و فرهنگ انسانی.....
۱۴	فصل دوم: واژه مهدویت.....
۱۴	فرهنگ مهدویت.....
۱۵	آموزه مهدوی.....
۱۸	فصل سوم: خانواده.....
۱۸	مقدمه: اهمیت خانواده.....
۱۹	الف) سیمای خانواده در قرآن.....
۲۰	ب) سیمای خانواده در روایات.....
۲۲	ج) سیمای خانواده در عصر حاضر.....

بخش دوم: تبیین ویژگی‌ها و آثار فرهنگ مهدویت ۲۶**فصل اول: ویژگی‌های فرهنگ مهدوی ۲۷**

الف) فضیلت گرا و معنویت محور بودن فرهنگ مهدویت؛ ۲۷

ب) خرد ورزی و اصول گرایی بودن فرهنگ مهدویت؛ ۲۷

ج) اصلاح گرا و تحول بخش بودن فرهنگ مهدویت؛ ۲۸

د) آرمانی و هدفمند بودن فرهنگ مهدویت؛ ۲۸

ه) ولایت‌گرایی و امامت محور بودن فرهنگ مهدوی؛ ۲۸

و) فراگیری و چند بودن فرهنگ مهدویت؛ ۲۹

ز) آیینی و دین‌گرا بودن فرهنگ مهدویت؛ ۲۹

ح) تعادل بخش و اعتدال‌گرا بودن فرهنگ مهدوی؛ ۳۰

ط) قدسی و الهی بودن فرهنگ مهدویت؛ ۳۰

ی) شکوفا کننده و کمال گرا بودن فرهنگ مهدویت؛ ۳۱

س) مشفقانه و مردم‌گرا بودن فرهنگ مهدویت؛ ۳۱

خ) پویایی و منعطف بودن فرهنگ مهدویت؛ ۳۱

ت) جامع و بنیادی بودن فرهنگ مهدویت؛ ۳۱

فصل دوم: کارکردها و آثار فرهنگ مهدوی ۳۳

ترسیم اهداف زندگی ۳۳

خوش بینی و نشاط ۳۳

پویایی و تحرک ۳۵

هویت بخشی و انسجام‌آفرین ۳۵

فصل سوم: مطالبات مشترک فرهنگ خانواده و فرهنگ مهدویت ۳۷

۱. فرهنگ امیدواری و پرهیز از یأس ۳۷

۲. عدالت محوری ۳۸

۴. آرامش و رفاه ۳۹

۵. صلح و امنیت ۴۰

۶. اصلاحگری ۴۲

۷. سلامت و بهداشت روانی ۴۳

۸. پاک‌دلها از کینه و دشمنی ۴۳

۹. مسئولیت‌پذیری و درد مردم داشتن و احساس مسئولیت نسبت به آینده ۴۵

۱۰. دوستی، عشق و محبت ۴۶

۴۷.....	۱۱. دانش محوری.....
۴۸.....	۱۲. شجاعت و دلآوری.....
۴۹.....	۱۳. خردورزی و تربیت عقلانی.....
۵۰.....	۱۴. آرمان گرایی.....
۵۰.....	۱۵. شرک زدائی.....
۵۱.....	۱۶. بسط و نشر کلمه توحید.....

بخش سوم: مخاطبین فرهنگ مهدوی در خانواده ۵۲

فصل اول: شناخت خصوصیات فرزندان ۵۳

۵۳.....	خصوصیات کودکان.....
۵۳.....	رشد و تکامل و ضرورت مطالعه‌ی آن؛.....
۵۳.....	شناخت ویژگی‌های ادراکی و هوشی کودکان.....
۵۴.....	اثر پذیری اطفال در دوران کودکی.....
۵۴.....	هماندسازی و تقلید.....
۵۵.....	نیاز کودک به محبت.....
۵۶.....	سوالات کودکان.....
۵۷.....	احساس مذهبی کودکان.....
۵۸.....	ویژگی‌های نوجوانان.....
۵۸.....	خودشناسی و خویشتن یابی.....
۵۹.....	تزلزل افکار و عقاید.....
۵۹.....	بیداری‌های متعدد.....
۶۱.....	اضطراب و ترس.....
۶۲.....	خصوصیات جوان.....
۶۴.....	چرا جوان؟.....
۶۴.....	۱. صفای باطن.....
۷۱.....	۲. زیباگرایی.....
۷۲.....	۳. شجاعت و شهامت.....
۷۳.....	۴. انقلاب درونی و هیجان.....
۷۳.....	۵. نوگرایی.....

فصل دوم: عوامل موثر در انتقال مفاهیم مهدوی ۷۶

۷۶.....	شناخت عوامل تاثیر گذار (وراثت و محیط).....
---------	--

۷۶	مقدمه
۷۶	الف: وراثت
۷۷	ب: محیط (تاثیر محیط بر رفتار فرزندان)
۷۷	تعریف محیط
۷۸	محیط خانواده
۸۰	فصل سوم: آمادگی‌های لازم جهت انتقال فرهنگ مهدوی
۸۰	الف: آمادگی‌های جسمی و سنی
۸۰	ب: آمادگی عاطفی و روانی
۸۰	ج: آمادگی رفتاری و گفتاری
۸۱	فصل چهارم: بستر سازی جهت دریافت فرهنگ مهدوی
۸۱	الف: دوران قبل از تولد
۸۱	ب: دوران بعد از تولد
۸۲	بخش چهارم: متولیان و مسئولین انتقال فرهنگ مهدوی در خانواده
۸۳	مقدمه اول: نقش مادر و پدر
۸۶	مقدمه دوم: روش‌ها و چگونگی اجرای آن در فرایند تربیت مهدوی
۸۶	۱ - توجه به شرایط و تفاوت‌ها
۸۶	۲ - رعایت اعتدال
۸۷	۳ - تلاش فرد و مددخواهی از خداوند و ولی او
۸۷	۴ - پرهیز از دوگانگی و رفتار نامناسب
۸۷	مقدمه سوم: روش‌های تربیت
۸۸	الف - روش‌ها از نظر محتوا
۸۹	ب - روش‌ها از نظر اجرا
۹۲	فصل اول: شرایط والدین و ویژگی‌های مربی برای اثر بخشی
۹۲	الف - آگاهی و معرفت
۹۳	ب - ایمان و باور قلبی
۹۳	ج - عامل بودن به فرهنگ و آموزه‌های مهدوی
۹۴	د - الگوی واقعی (اخلاق و رفتار مناسب)
۹۶	فصل دوم: شناخت زمینه‌های تربیت
۹۶	مقدمه
۹۶	الف) زمینه‌های درونی

۹۶.....	فطرت.....
۹۷.....	شکرگزاری.....
۹۷.....	رغبت‌ها و آرزوها.....
۹۸.....	حب و خودپسندی.....
۹۹.....	شناساندن انسان.....
۹۹.....	(ب)زمینه‌های بیرونی.....
۱۰۰.....	فصل سوم:موانع تربیت (شناخت موانع تربیت دینی و مهدوی).....
۱۰۰.....	مقدمه.....
۱۰۲.....	۱ - هدفداری.....
۱۰۲.....	۲ - دوری از اضطراب.....
۱۰۳.....	۳ - یادگیری ارادی.....
۱۰۴.....	بخش پنجم: راههای گسترش فرهنگ مهدویت.....
۱۰۵.....	فصل اول:والدین و بسترسازی برای تربیت فرزند بر اساس فرهنگ مهدوی.....
۱۰۵.....	دوران قبل از تولد.....
۱۰۵.....	اول: شایسته‌ها و ناشایسته‌ها در ازدواج.....
۱۰۸.....	دوم:آمادگی جسمی و روحی برای داشتن فرزند.....
۱۰۹.....	سوم:بعد از تصمیم برای فرزند داشتن.....
۱۰۹.....	(۱) مستحبات در روابط زناشویی:.....
۱۱۱.....	(۲) توجه به محرّمات در روابط زناشویی.....
۱۱۱.....	چهارم:اعمال هنگام حمل.....
۱۱۱.....	(۱)دعا و استغفار.....
۱۱۱.....	(۲)نکات لازم برای فرزندی سالم.....
۱۱۲.....	(ز)لقمه حرام و اثر آن در طفل.....
۱۱۲.....	(س)صفات روحی مادر هم سرایت می کند.....
۱۱۴.....	دوران بعد از تولد.....
۱۱۴.....	دوران شیر دهی.....
۱۱۴.....	تحصیل و آموزش علمی:.....
۱۱۵.....	حق تربیت و تعلیم دین:.....
۱۱۶.....	فصل دوم: دوران کودکی و راه کارهای عملی برای ارائه فرهنگ مهدوی.....
۱۱۶.....	(الف) ایجاد محبت مهدوی در خانه.....
۱۱۶.....	(ب) آموزش‌های دینی - مهدوی به زبان کودکان (استفاده از روش‌های تدریس برای کودکان).....
۱۱۸.....	(ج) همبازی شدن با کودک.....

۱۲۰	د) ارج نهادن به فرمانروایی و بازی گوشگی کودک
۱۲۲	ه) میدان دادن به کودک برای تجربه آموزی خلاق
۱۲۳	فصل سوم: راهکارهای عملی تربیت نوجوانان مهدی باور
۱۲۳	الف) انتخاب معلمان شایسته و مربیان صالح
۱۲۳	قدردانی از معلمان شایسته
۱۲۵	ب) تکیه بر «امام شناسی» و «مهدی شناسی»
۱۲۷	پ) نماز محوری
۱۲۸	ج) فضا سازی مهدوی در خانه، مدرسه و رسانه ها
۱۳۱	د) پرسازی اوقات فراغت
۱۳۱	اوقات فراغت در بینش اسلامی
۱۳۲	جلوه هایی از غنی سازی اوقات فراغت
۱۳۳	و) استفاده کنترل شده تربیتی از رسانه ها
۱۳۳	خاستگاه رسانه در فرآیند گسترش فرهنگ مهدوی
۱۳۴	رسانه، بی طرف نیست!
۱۳۵	راهکارهای عملی در استفاده تربیتی از رسانه
۱۳۵	۱. تقوای رسانه ای
۱۳۶	۲. استفاده خانوادگی از رسانه
۱۳۷	۳. ایجاد جایگزین مناسب
۱۳۷	ه) تربیت جنسی
۱۳۷	تعریف تربیت جنسی
۱۳۸	روش های پیشگیری از بروز انحرافات جنسی
۱۳۸	۱. روش تربیتی معرفت انگیزی همراه با محبت
۱۳۹	۲. روش تربیتی استعاده
۱۳۹	۳. روش تربیتی تغییر موقعیت
۱۴۰	الف) دوران کودکی
۱۴۱	ب) دوران جوانی و بزرگسالی
۱۴۴	۴. روش تربیتی تحمیل به نفس
۱۴۴	عنایت ویژه علوی به دلیل گناه گریزی
۱۴۶	فصل چهارم: دوران جوانی و راه کارهای عملی برای ارائه فرهنگ مهدوی
۱۴۶	الف) هدایت گری همراه با رفاقت و ملاحظت
۱۴۷	ب) نهادینه سازی ویژگی های مهدی یاوران
۱۴۹	ج) الگو سازی و اسوه پذیری از جوانان ولایت مدار

- ۱۴۹ جوانان و اسوه‌های قرآنی..... (۱)
- ۱۵۰ جوانان و اسوه‌های اسلامی (۲)
- ۱۵۰ جوانان و اسوه‌های شهید..... (۳)
- ۱۵۱ (د) سلامت محوری.....
- ۱۵۲ طبیعت گرایی.....
- ۱۵۲ ورزش محوری.....
- ۱۵۳ (ه) ازدواج بهنگام و موفق.....
- ۱۵۶ کتابنامه.....

مقدمه

بیان مسأله و تعیین قلمرو آن

خانواده در تفکر اسلامی جایگاه رفیعی دارد که در سفارش اهل بیت علیهم السلام برای پرورش فرزندان شایسته با الگو پذیری از خانواده کامل نبوی و علوی تبلور یافته است در آخرالزمان ابلیس و یارانش با ترفندهای مختلف برای ویران کردن این بنیان و دور کردن آنان از معارف مهدوی تلاش می‌کنند در این میان هر جامعه‌ای که برای خانواده‌های خود الگوی فرهنگی و تربیتی کاملی داشته باشد نسل آینده پیشنازی را در همه عرصه‌ها خواهد داشت که می‌تواند در محقق نمودن جامعه مهدوی مؤثر باشد. بهترین الگوی فرهنگی و تربیتی که حاوی تمامی کمالات جسمی و روحی باشد، فرهنگ مهدوی است، که ما با تبیین فرهنگ مهدوی و اثرات آن و حیطه تأثیرگذاری هر یک از والدین بر فرزندان، راهکارهای عملی ارتباط با آنان را برای انتقال این معارف و آموزه‌ها بیان کرده تا نسلی پاک و جامعه‌ای کامل در عرصه بین‌المللی ارائه دهیم و زمینه ظهور منجی آخرالزمان را فراهم نمائیم چرا که از اصلی‌ترین موانع ظهور عدم بصیرت و معرفت به جایگاه امام و آماده نشدن برای ظهور امام است. از دیدگاه نگارنده تمایزی میان فرهنگ دینی و فرهنگ مهدوی نمی‌باشد؛ گرچه فرهنگ مهدوی جزئی از فرهنگ دینی و خاص‌تر از آن است. این مهم از آن جهت مطرح شد که در بسیاری از موارد در این نوشتار خواننده این تلقی را داشته باشد.

سؤال اصلی:

راههای تعمیق و گسترش فرهنگ مهدوی در خانواده چیست؟

سؤالات فرعی:

منظور از فرهنگ مهدوی چیست؟

فرهنگ مهدوی با فرهنگ‌های دیگر چه فرقی دارد؟

منظور از خانواده مهدوی کیست؟

سؤالات فرعی تر:

وظایف هریک از والدین (پدر و مادر) نسبت به فرزندان چیست؟

چگونه فرهنگ مهدوی توسط والدین به فرزندان منتقل می‌شود؟

راههای ارتباط فعال با فرزندان برای ارائه فرهنگ مهدوی کدام است؟

ضرورت این انتخاب و انجام تحقیق:

تقویت بنیان خانواده با گسترش دادن فرهنگ مهدوی تنها راهکار ایمنی از فتنه‌های آخرالزمان و دفاع در برابر جنگ نرم دشمنان اسلام می‌باشد و بهترین راه برای تقویت بنیان خانواده، تربیت و آگاهی دینی و ارتباط عمیق و درست با خداوند متعال و الگو قرار دادن انسان کامل و گسترش فرهنگ مهدوی می‌باشد. اگر در خانواده تربیت مهدوی شکل گرفته و فرهنگ مهدوی گسترش یابد و آموزه‌های مهدوی که در برگیرنده تمامی خوبی‌ها و کمالات است از والدین به فرزند منتقل شود آنان نیز همین یافته‌ها را به جامعه منتقل کرده و نسل آینده نسلی به معنای واقعی منتظر، تربیت خواهند شد و آثار فرهنگ مهدوی در افراد، خانواده و جامعه اسلامی متجلی خواهد شد.

اهداف و فوائد تحقیق: (شامل اهداف علمی و نظریه پردازی‌های کاربردی و اجرایی)

اهداف شناختی، عاطفی و رفتاری:

۱- شناخت آموزه‌های مهدوی

۲- بررسی الگوهای تربیتی خانواده مهدوی

۳- ارائه راهکارهای شناخت و گسترش فرهنگ مهدوی

۴- ارائه روشهای ارتباط با فرزندان و تربیت آنان بر اساس فرهنگ مهدوی

۵- اجرای روشهای کاربردی برای القاء معارف معنوی و مهدوی

فرضیه تحقیق: (الگوی آغازین و پاسخ‌های احتمالی برای پرسش‌های پژوهش که به صورت جملات

خبری می‌آید)

- فرهنگ و آموزه‌های مهدوی بهترین روش برای زندگی ایده آل می‌باشد و لازمه رسیدن به جامعه آرمانی، تربیت فرزندان با فرهنگ مهدوی است.

- در بین تمامی نظرات مختلف تربیتی، فرهنگ مهدوی حاوی بهترین و کاملترین ویژگی‌های تربیتی می‌باشد.

- راه گسترش و تعمیق فرهنگ مهدوی در خانواده به ویژه فرزندان با بسترسازی برای تربیت فرزند براساس فرهنگ مهدوی، شناخت (شناخت خصوصیات فرزندان، شناخت مبانی و معارف در فرهنگ مهدوی، محبت و رفاقت همراه با ملاحظت، تشویق، بهره‌گیری از معلمان شایسته و مربیان صالح، روشهای کاربردی متناسب با فرزندان بطور مثال در کودکان آموزش مهدوی به زبان کودکانه، دوستان مهدی باور و محب حضرت مهدی علیه السلام و پربار سازی اوقات فراغت، ازدواج بهنگام و موفق و...) می‌باشد.

پیشینه تحقیق و امتیاز این پژوهش

این تحقیق در کنار پژوهشهای انجام شده هویتی جمعی و تاریخی می‌یابد چرا که تأثیر پذیری و استفاده از پژوهشهای دیگران مقوم و باعث ماندگاری آن و البته راه گشایی برای دیگر پژوهشها می‌باشد.

در این تحقیق از کتابهای نوشته شده در این رابطه از جمله سودای روی دوست نوشته دکتر آقا تهرانی و سلوک مهدوی نوشته محمد باقر حیدری و خانواده مهدوی نوشته مهدی نیلی پور و کتاب خانواده تربیت مهدوی نوشته دکتر آقا تهرانی و محمد باقر حیدری استفاده شده است. البته نویسندگان ارجمند پژوهش‌های خوبی ارائه داده‌اند؛ ولی به صورت کامل و اصولی پژوهش ما در این رابطه مقدم است، در این پژوهش جایگاه فرهنگ و تربیت مهدوی در خانواده و وظایف هریک از والدین قبل از ازدواج و بعد از آن مورد بررسی قرار خواهد گرفت سپس اثرگذاری و انتقال معارف مهدوی از راه وارثت و محیط و روشهای ارتباط با فرزندان را ارائه خواهیم داد و در تبیین جایگاه ویژه فرهنگ مهدوی در بین تمامی الگوهای فرهنگی و تربیتی راهکارهای عملی گسترش و انتقال فرهنگ مهدوی به نسل آینده را در مقابل دیدگان خوانندگان قرار خواهیم داد. البته ادامه این پژوهش باید روشهای گسترش فرهنگ مهدوی در جامعه و کشور و در سطح بین الملل باشد که از حیطه این پژوهش خارج و به محققین پیشنهاد می‌گردد.